

નોબેલ પુરસ્કાર અને સ્ત્રી કલમનવીસો

દેવેન્દ્ર પી. ગોસ્વામી

આર. આર. લાલન કૉલેજ,

ભુજ-૬૨૬

તાજેતરમાં જ નોબેલ પુરસ્કારોની જાહેરાત પુરી થઈ ગઈ છે. અલગ-અલગ છ કેટેગરીમાં મળીને બાર વ્યક્તિઓને અને એકસંસ્થાને આ વિશ્વશ્રેષ્ઠ, પ્રતિષ્ઠિત પારિતોષિકથી નવાજવામાં આવ્યા છે. આ બધી જાહેરાતોમાં કેનેડાનાં લેખિકા એલિસ મુનરોને સાહિત્યનું નોબેલ મળ્યું તે ખરેખર સાનંદાશ્ચર્યની ઘટના હતી. ૧૯૦૧થી આજ સુધી કુલ ૫૫૧ નોબેલ પ્રાઈઝ જાહેર થયા છે. સન્માનિત થનારાઓમાં ૮૧૦ પુરૂષો છે. સ્ત્રીઓનાં સંખ્યા છે માત્ર ૪૪ની. (જ્યારે ૨૩ સંસ્થાઓ પણ પુરસ્કૃત થઈ છે.)

એમાંય સાહિત્યની વાત કરીએ તો કુલ ૧૦૬ વિદ્વાનોને આ પુરસ્કાર મળ્યો છે. જેમાંથી ૮૩ પુરૂષ સર્જકો છે, જ્યારે સ્ત્રી લેખિકાઓનાં સંખ્યા છે માંડ ૧૩ની. આ વર્ષે નોબેલથી પુરસ્કૃત થનારાં એલિસ મુનરો સાહિત્યનું નોબેલ જીતનાર માત્ર ૧૩મા અને પહેલા કેનેડિયન મહિલા છે. આજે ચાર બાજુ જ્યારે સ્ત્રીસશક્તિકરણનો વાયરો વાઈ રહ્યો છે ત્યારે એક મહિલા લેખિકાને નોબેલ પ્રાઈઝમળવું એ ઘણી અગત્યની ઘટના બની રહે છે. આ ઘટનાકંઈક કરી બતાવવા મથતી અનેક નારીઓને પ્રેરણારૂપ બની રહેશે અને અનેકોના પથ ઊજાળશે એવી અપેક્ષા અસ્થાને નથી.

સ્ત્રી તો સ્વંય જ શક્તિનો, ઊર્જાનો ભંડાર હોય છે. એમાંય જ્યારે તે કલમ ઉપાડે ત્યારે તો પરિવર્તનની આંધી ન ઊઠે તો જ નવાઈ. અરે, આ એવોર્ડના સ્થાપક આલ્ફ્રેડ બર્નાર્ડને જ લ્યો ને, તેમની સફળતા પાછળ તેમનાં માતા અને તેમના જીવનમાં આવેલી ત્રણ યુવતીઓનો બહુ મોટો ફાળો હતો. અહીં આપણે વાત કરવાના છીએ કલમ ઉપાડીને માનવજાતના પથ પર પહોં ફાટવાન પ્રકાશપાથરનાર પ્રથમ દસ મહિલા સર્જકોની, જેમણે નોબેલ પારિતોષિક જીતીને જગતને નારીની કલમની તાકાતનો પરિચય કરાવ્યો છે.

સેલ્મા લાગરલોફ (૧૮૫૮-૧૯૪૦), સ્વીડન

સાહિત્યનું નોબેલ પ્રાઈઝ મેળવનાર પ્રથમ મહિલા સર્જકનું બહુમાન મેળવનાર આ લેખિકાને તેમની બાળકો માટેની કૃતિ 'ધી વન્ડર ફુલ એડવેન્ચર્સ ઓફ નાઈલ્સ' માટે યાદ કરવામાં આવે છે. ૧૯મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં કવિતા અને ટૂંકી વાર્તા દ્વારા તેમણે સાહિત્ય સર્જનની શરૂઆત કરેલી. પાછળથી તેઓ નવલકથા સર્જન તરફ વળ્યાં હતાં.

છ-છ ભાષાઓનું જ્ઞાન ધરાવનારાં સેલ્માએ શરૂઆતના દિવસોમાં એક ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલમાં શિક્ષિકાની નોકરી કરેલી. એક ઉત્તમ સર્જકને સહજ સાધ્ય હોય એવી બારિક નિરીક્ષણ શક્તિ તેઓ ધરાવતાં હતાં. સાવ નાની વય લક્ષ્યાગ્રસ્ત થયેલાં સેલ્મા તેમનાં હમઉમ્મ બાળકો કરતાં વધારે શાંત અને ગંભીર હતાં. વાચન પ્રત્યેનો બેહદ લગાવ જ કદાચ આગળ જતાં તેમને સાહિત્યસર્જન તરફ દોરી ગયો હતો. વળી, તેમનામાં રહેલી સાહિત્યિક ભાવનાઓનું ઘડતર તેમના પિતાએ કેવી માવજતપૂર્વક કર્યું હતું, તેનીવાત તેમણે નોબેલ પુરસ્કાર સ્વીકારતી વેળાએ આપેલા વ્યાખ્યાનમાં કરી હતી. તેમના સાહિત્યમાં ઉચ્ચ આદર્શવાદ, કલ્પનાશક્તિનું બહોળું વૈવિધ્ય અને આધ્યાત્મિકતાનું જે અદ્ભુત સંયોજન જોવા મળે છે, તેના આધારે જ તેમને સાહિત્યના આ સર્વોચ્ચ સન્માનથી નવાજવામાં આવ્યાં હતાં. 'એમ્પેરર્સ ઓફ પોર્ટુગિલા', 'ધો બ્રિડલ ક્લબ', 'ટીચર્સ કૉલેજ', 'ઈન્વિસિબલ લિંક્સ', 'લિલિ કોમાસ હોમ' તેમની મુખ્ય કૃતિઓ છે.

ગ્રેઝિયા ડેલેડા (૧૮૭૧-૧૯૩૬), ઈટલી

સેલ્મા લાગરલોફ પછી છેક સત્તર વર્ષ કોઈ લેખિકાને સાહિત્યનો નોબેલ મળ્યો હતો. ૧૯૨૬નું સાહિત્યનું નોબેલ પારિતોષિક મેળવનાર ગ્રેઝિયા ઈટલીનાં પ્રખ્યાત નવલકથાકાર હતા. ૧૮૯૦માં વીસ વર્ષની વયે પ્રકાશિત થયેલી 'નેલઅરુરો' તેમની પહેલી કૃતિ ગણવામાં આવે છે.

જન્મસ્થળ નૂરોના મયર એવા પિતાને ત્યાં સામાન્ય ખેડૂતોથી લઈને ધર્મગુરુઓ અને પ્રસિદ્ધ કલાકારોની સતત આવનજાવન રહેતી. વળી, સામાન્ય લોકો પણ પોતાની ફરિયાદો લઈને મયર પાસે આવતાં. આ બધાંની અસર ગ્રેજિયાનાં બાળ માનસ ઉપર પડેલી. માત્ર ૨૧ વર્ષની યુવાન વય તેમણે ‘સાર્ડીનિયાનું ફૂલ’ (‘સાર્ડીનિયા’ એટલે ઈટાલીનું એક શહેર) નામની પ્રસિદ્ધ કૃતિ લખી હતી.

૧૮૯૧ થી ૧૯૩૧ સુધીમાં તેમનાં ચાલીસથી વધુ પુસ્તકો પ્રકાશિત થયેલાં. આ પુસ્તકોમાં નવલકથાની સંખ્યા વધારે છે. તેમની કૃતિ ઓના અનુવાદો યુરોપની ઘણી ભાષાઓમાં થયા છે. પોતાના વતનના અત્યંત સુંદર અને આદર્શવાદી, પ્રેરણાત્મક ચિત્રણ અને માનવીય સંવેદનાઓના યથાતથ આલેખનને લીધે ગ્રેજિયાને નોબેલ પ્રાઈઝ મળેલું. ‘ફલાવર આર્ સાર્ડીયન’ સિવાય ‘ધો મધર’, ‘ટ-મિરેકલ્સ’, ‘ધી બેસ્ટ સ્ટોરી આર્ ધી વર્લ્ડ’, ‘ફલાઈટ ઈન ટુ ઈજિપ્ત’ આદિ એમનાં પ્રસિદ્ધ સર્જનાં છે.

સિગ્નિડ ઉન્ડસેટ (૧૮૯૨ - ૧૯૪૯), નોર્વે

સિગ્નિડ મૂળે તો ડેન્માર્કનાં, પણ એમની બે વર્ષની વયે જ એમનો પરિવાર નોર્વેમાં સ્થાયી થયેલો. આપણે ત્યાં હરકિસન મહેતા અને અશ્વિનો ભટ્ટ જેમ અત્યંત દીર્ઘ નવલકથાઓ આપી છે, એવી જ દીર્ઘ નવલકથાઓ એ જમાનામાં સિગ્નિડે આપેલી. તેમનો નવલકથાઓમાં ચૌદમી-પંદરમી સદીના મધ્યકાલીન નોર્વેનાં અદ્ભુત વર્ણનો છે. તેજસ્વી પાત્રો તેમની નવલકથાઓની ખાસિયત છે. ઐતિહાસિક ઉપરાંત તેમણે સામાજિક નવલકથાઓ પણ આપી છે, નવલકથાઓમાં તેમનો ઝોક ગ્રીક નાટકોની જેમ કર્ણાન્ત તરફ વિશેષ રહ્યા છે.

તેઓ મુખ્યત્વે તેમની ‘ક્રિસ્ટિન લાવરેસડેટર’ નામની નવલકથાત્રયી માટે જાણીતાં છે. જેમાં મધ્યકાલીન સ્કેન્ડિનેવિઆમાં એક સ્ત્રીના અનુભવોનું આલેખન છે. આ નવલકથાના ત્રણ ભાગ ૧૯૨૦થી ૧૯૨૨ દરમિયાન પ્રગટ થયા હતા. જ્યારે એમની ‘ધી માસ્ટર આર્ હેસ્ટવિકેન’ ચાર ભાગમાં પથરાયેલી વિશાળ નવલકથા છે. અહીં પણ મધ્યયુગીન કથાબીજ જ છે. નવલકથાના ચાર ભાગનું પ્રકાશન ૧૯૨૫થી ૧૯૨૭ વચ્ચે થયેલું. આ બંને મહાનવલોએ સિગ્નિડને નાબેલ અપાવેલો. આ ઉપરાંત ‘ગનર્સ ડાટર’ અને ‘જેની’ એમની અત્યંત પ્રસિદ્ધ નવલકથાઓ છે.

પર્લ બક (૧૮૯૨ - ૧૯૭૩), અમેરિકા

પર્લ સિડન્સ્ટ્રીકર અમેરિકાનાં પ્રથમ મહિલા હતાં, જેને નાબેલ પ્રાઈઝ મળ્યું હોય, તેઓ માત્ર ત્રણ મહિલાનાં હતાં, ત્યારે જ તેમનાં માતા-પિતા ખિસ્તીધર્મના પ્રચાર અર્થે ચાઈના જઈ વસ્યા હતા. ત્યારથી ૧૯૩૪ સુધી બકનું જીવન ચાઈનામાં જ વીત્યું. આમ, મિશનરી માતા-પિતાનાં પુત્રી એવા બકે તેમનીલગભગ અડધી જિંદગી ચાઈનામાં ગુજારી હતી એમ કહી શકાય. ‘સેઈ ચેન્યુ’ એવા ચાઈનીઝ તખલ્લુસથી પણ તેમણે સર્જન કર્યું છે. તેમની નવલકથાઓમાં તેમનો ચાઈના પ્રત્યેનો લગાવ સ્પષ્ટપણે જોઈ શકાય છે. તેમની ‘ધી ગુડ અર્થ’ નવલકથા ૧૯૩૧-૩૨ દરમિયાન અમેરિકામાં બેસ્ટ સલર રહી હતી. એમાં ચાઈનાના ગ્રામ જીવનનું સુંદર ચિત્રણ થયું છે. આ નવલકથાને ૧૯૩૨નું પુલિત્ઝર પ્રાઈઝ મળેલું. (‘ધી ગુડ અર્થ’ નો ગુજરાતી અનુવાદ ‘ધરતીમાતા’ નામે નવનીત મદ્રાસી એ કર્યો છે.) આ ઉપરાંત બકની આત્મકથા ‘માય સેવરલ વર્લ્ડ્ઝ : અ પર્સનલ રેકાર્ડ્ઝ’માં પણ ચીનીગ્રામજીવન અદ્ભુત રીતે ઝિલાયું છે. કહેવાય છે કે પર્લબકમાં ચાઈનાના ગ્રામ જીવનનું જેવું જીવંત ચિત્રણ થયું છે, તેવું તો ખુદચીનાઓ પણ કરી શક્યા નથી. તેમના આ કસબે જ તેમને નાબેલ પ્રાઈઝ અપાવેલું. નાબેલ આપતી વખતે કમિટીએ નોંધ્યું હતું કે, ‘ચાઈનાનાં ખુશહાલ જીવનનાં અત્યંત સમૃદ્ધ અને મહાકાવ્યસમાં વર્ણનો અને તેમના આત્મકથનાત્મક માસ્ટરપીસસર્જનો માટે તેમને નાબેલ પ્રાઈઝ એનાયત કરવામાં આવે છે.’

એક સર્જક તરીકે પર્લ બકે ચિહ્નકાર લખ્યું છે. અનેક નવલકથાઓ, ટૂંકી અને ‘લાંબી’ ટૂંકી વાર્તાઓ, જીવનકથા અને આત્મકથા ઉપરાંત અનેક નોન-ફિક્શનલ પુસ્તકોનો રસથાળ તેમણે દુનિયાને પિરસ્યો છે. આ ઉપરાંત ચાઈનાની ચાર મહાન ક્લાસિક નવલકથાઓમાંની એક એવી ‘શુઈ ઈ ચુઆન’ નવલકથાના ‘ઓલ મેન આર બ્રધર્સ’ નામના અનુવાદે તેમને ખુબ પ્રસિદ્ધિ અપાવેલી. નાબેલ પ્રાઈઝ સ્વીકારતી વખતે આપેલાં ભાષણમાં બકે કહેલું કે, ‘જન્મે-કુળે ભલે હું અમેરિકન હોઉં, પણ વાર્તા કોને કહેવાય, વાર્તા કેવી રીતે કહેવાય અને લખાય એ તો મને ચાઈનાએ જ શીખવાડ્યું છે.’ ચાઈના માટે બેહદ લગાવ ધરાવનારાં બકને ૧૯૭૨માં એ સમયના અમેરિકન રાષ્ટ્રપતિ રિચાર્ડ નિક્શન સાથે ચાઈનાની મુલાકાતલેતાં રોકવામાં આવ્યાં ત્યારે તેઓ ભાંગીપડેલાં.

ગેબ્રીએલા મિસાલ (૧૮૮૯-૧૯૫૭), ચિલી

લ્યુસિલા ગોડોય અલ્કાયાગા એવ મૂળ નામ ધરાવતાં આ લેખિકાએ 'ગેબ્રીએલા મિસાલ' એવાં પેન-નેમથી સાહિત્ય સર્જન કર્યું છે. કવયિત્રી હોવા ઉપરાંત તેઓ શિક્ષિકા, ડિપ્લોમેટ અને નારીવાદનાં પુસ્કર્તા પણ હતા. સાહિત્યનું નાબેલ પ્રાઈઝ મેળવનારાં તેઓ પ્રથમ લેટિન અમેરિકી હતાં. તેમનું મુખ્ય પ્રદાન ઉર્મિકાવ્યોનાં ક્ષેત્રે રહ્યું છે. ૧૯૦૪માં પંદર વર્ષની કિશોર વયે સ્થાનિક સામયિકો અને છાપાંઓમાં તેમણે જુદા-જુદાં ઉપનામોથી કવિતાઓ લખવી શરૂ કરી હતી. ૧૯૦૮ થી તેમણે 'ગેબ્રીએલા મિસાલ' નામથી લખવાની શરૂઆત કરી હતી. 'ગેબ્રીએલા મિસાલ' નામ તેમણે પોતાના બે પસંદીદાકવિઓ ઈટાલીઅન કવિ ગેબ્રીએલા ડી'એન્નુઝિ-ઓ અને ફ્રેન્ચ કવિ ફ્રેડરિક મિસાલ-ના નામમાંથી એક એક શબ્દ લઈને બનાવેલું.

સત્તર વર્ષની વયે શિક્ષિકા તરીકે નોકરી કરતાં મિસાલ રોમેલિઓ ઊરેતા નામના એક રેલ્વે કર્મચારીના સંપર્કમાં આવેલા. ૧૯૦૯માં રોમેલિઓએ આત્મહત્યા કરી લીધી. આ ઘટનાએ મિસાલને અંદરથી ખળભળાવી મૂકેલાં. જોકે, આ ઘટના બાદ મિસાલ જીવન અને મૃત્યુને, તેમના પૂર્વસૂરિઓ કરતાં વ્યાપક રીતે જાંતા થયાં. આ જ વિચારો આગળ જતાં 'સોનેટ્સ આવ્ ડેથ' (ગુજરાતીમાં જેને 'મૃત્યુ ગીત' કહી શકાય) નામના કાવ્યસંગ્રહરૂપે પ્રગટ થયા. ૧૯૧૪માં પ્રકાશિત થયેલા આ પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહે તેમને ચિલીની એક રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય સ્પર્ધામાં પ્રથમ ઈનામ અપાવેલું અને આગળ જતાં આ જ કૃતિ તેમને નાબેલ પ્રાઈઝ અપાવવામાં નિમિત્ત બનાવી હતી. મિસાલની સંવેદનશીલ કવિતાઓમાં બાળકો અને સમાજના પછાત વર્ગો પ્રત્યેની કુરુણા અને વાત્સલ્ય સ્પષ્ટ જોઈ શકાય છે. તેમની કૃતિઓના અનુવાદ અંગ્રેજી સહિત અનેક યુરોપીય ભાષાઓમાં થયા છે.

નેલી શાશ (૧૮૯૧-૧૯૭૦), સ્વીડન/જર્મની

રાષ્ટ્રભક્તિ, માનવીય સંવેદના, આધ્યાત્મિક ચિંતન, કુરુણા, પ્રેમ, પીડા, વિરહ, આક્રોશ જેવા ચિરંતન ભાવો આ યહૂદી કવયિત્રીની કવિતાનો પ્રાણ છે. જર્મનીમાં જન્મેલાં અને હિટલરની યહૂદી વિરોધી નીતિઓના કારણે જીવનના છેલ્લા ત્રણ દાયકા સ્વીડનમાં વીતાવનાર નેલી શાશ આજીવન ઈઝરાયેલના વિરહમાં ઝૂંટતાં રહ્યાં હતાં.

૧૯૬૬નું સાહિત્યનું નાબેલ પ્રાઈઝ બે ઈઝરાયેલી સાહિત્યકારોને સંયુક્તરૂપે અપવામાં આવેલું. જેમાંના એક હતા ગદ્ય લેખક સેમ્યુઅલ જોસેફ અગ્નાન અને બીજા હતાં કવયિત્રી નેલી શાશ. બીજા વિશ્વયુદ્ધ વખતે નાઝીઓના ઉદ્દેશ અને યહૂદીઓએ ભોગવેલી યાતનાનાં તેઓ સાક્ષી રહ્યાં હતાં. આ યાતનાઓ પર તેમણે અત્યંત વેધક અને આક્રોશપૂર્ણ ભાષામાં કવિતાઓ લખી છે. જો કે, બીજી બાજુ દમનખોરોને તેમણે બદલાની નહીં, પણ દયાની નજરે જોયા છે.

કવયિત્રી ઉપરાંત તેઓ અચ્છા નાટ્યકાર પણ હતાં. 'નોબડી નોઝ નથિંગ', 'ધી મેજિક ડાન્સર', 'અબ્રાહમ ઈન સોલ્ટ', 'હેબિટેશન્સ આવ્ ડેથ' તેમની અત્યંત જાણીતી રચનાઓ છે. શાશની ઉચ્ચકોટિનો સંગીતમય કાવ્યકૃતિઓ અને નાટકો કે જેમાં ઈઝરાયેલની નિયતીનું આસ્થાવાન સશક્ત નિરૂપણ છે - માટે તેમને નાબેલ પ્રાઈઝ અપવામાં આવ્યું હતું.

નાદાઈન ગોર્ડિમર (૧૯૨૩), દક્ષિણ આફ્રિકા

લેખિકા હોવા ઉપરાંત રાજકીય ચળવળકાર એવા નાદાઈન ગોર્ડિમરને ૧૯૯૧નું સાહિત્યનું નાબેલ પારિતોષિક અપવામાં આવ્યું હતું. સ્વયં શ્વેત હોવા છતાં ગોરાઓના સત્તાપ્રાપ્તિ માટેના કાવાદાવા અને રંગભેદની નીતિ વિરુદ્ધ તેમનો વિદ્રોહ તેમનાં સર્જનનું મુખ્ય પરિબળ રહ્યું છે. નાદાઈન આફ્રિકન નેશનલ કોંગ્રેસનાં સક્રિય સભ્ય અને અધ્યક્ષ રહી ચૂક્યાં છે. તો નેલ્સન મંડેલા સાથેના તેમના ગા સંબંધો પણ જાણીતા હતા. નાદાઈનનાં સર્જનમાં રંગભેદની નીતિ પછી બીજા વિષય છે સ્ત્રી-પુરૂષ સંબંધો. અહીં પણ અશ્વત મહિલા ઓના સંઘર્ષની વાતો છે. જો કે, ગોર્ડિમરનાં નારીવાદો સાહસિક વૃત્તિનાં, પ્રભાવક અને સ્વાભિમાની હોય છે.

૧૯૭૪માં પ્રકાશિત થયેલી તેમની નવલકથા 'ધી કોન્સર્વેશનિસ્ટ' ને પ્રખ્યાત 'બૂકર પ્રાઈઝ' મળ્યું હતું. તો નૈતિક અને જાતીય (રંગ-ભેદ) મુદ્દાઓની તીખી ભાષામાં વાત કરતી તેમની નવલકથા 'જુલાઈ'સ પી પલ' (૧૯૮૧) પર દક્ષિણ આફ્રિકાની સરકારે પ્રતિબંધ મૂકેલો. નાબેલ અને બૂકર પ્રાઈઝ સિવાય પણ નાદાઈનને જેટલા આંતરરાષ્ટ્રીય એવોર્ડ્સ મળ્યા છે, તેટલા ભાગ્યે જ કોઈ સાહિત્યકારને મળ્યા હશે. અનેક સુંદર નવલકથાઓ અને ટૂંકીવાર્તાઓનાં સર્જક નાદાઈને નાબેલ પારિતોષિક વિતરણ સમારોહમાં પતિક્રિયા આપતા વખતે કહેલું કે, 'મારા જેવી લેખિકાને નાબેલથી કોઈ ફરક નથી પડતો... સાહિત્યનું કામ વ્યક્તિને મુક્તિ આપવાનું છે,

મુક્તિમાં જ શાંતિ અને ધૈર્ય છે. સર્જક જો તેનાં સર્જનમાં આ હેતુ સિદ્ધ કરી લે પછી તેને અન્ય કશાયની જરૂર પડતી નથી. સર્જન પો તે જ મુક્તિ છે, શાંતિ છે, ધૈર્ય છે.’

ટોની મોરિસન (૧૯૩૧), અમેરિકા

ભાવનગરની ‘ગદ્યસભા’ કે અમદાવાદની ‘બુધસભા’ કે ‘શનિસભા’ની જેમ ટોની મોરિસનનું સજનકાર્ય પણ હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટીમાં ભણતી વખતે સાહિત્યરસિકાનું જૂથ ચર્ચા કરવા ભેગું થતું, તેમાંથી થઈ હતી. વળી, આપણા ડા. જયંત ખત્રીએ જેમ પાછલી વયે વાર્તાલેખન આરંભ્યું હતું, કંઈક એમ જ ટોનીની પહેલી નવલકથા ૧૯૭૦માં ચાલીસ વર્ષની વયે પ્રગટ થઈ હતી. આ પહેલી અને આત્મકથનાત્મક નવલકથાનું નામ હતું ‘ધી બ્લ્યૂએસ્ટ આઈ’. જેમાં એક કાળી છોકરીની વાત છે, જે ભૂરી આંખો મેળવવા ઈચ્છે છે. આ પ્રથમ નવલકથાથી જ ટોની પ્રસિદ્ધ સાહિત્યકારોની હરોળમાં આવી ગયાં હતાં. આ નવલકથા આજે પણ એટલી જ ‘કલાસિક’ ગણાય છે.

આ ઉપરાંત ‘સુલા’, ‘સોંગ આવ્ સોલોમન’ અને ‘બીલ્ડ’ એમની અત્યંત પ્રસિદ્ધ નવલકથાઓ છે. ‘બીલ્ડ’ માટે ટોનીને ૧૯૮૮ નું પુલિત્ઝર પ્રાઈઝ મળ્યું હતું, જ્યારે નાબેલ પ્રાઈઝ મળ્યું હતું ૧૯૯૩માં. ટોની મોરિસન ખુદ અશ્વત્ ઢોવા છતાં તેમની કૃતિઓમાં માત્ર અશ્વતોની પીડાની કે રંગભેદનો જ વાતો નથી. તેમની નવલકથાઓ સામાન્ય માનવીની અસામાન્ય વાતો કહી જાય છે. અહીં કથાના પ્લોટમાં જેટલું વૈવિધ્ય છે, એટલા જ વૈવિધ્યપૂર્ણ અને વેધક સંવાદો છે, તો બારીકાઈથી ભર્યું-ભય પાત્રચિત્રણ પણ છે. નવાં શહેરી મૂલ્યો અને જૂનાં ગ્રામીણ મૂલ્યો વચ્ચેના ટકરાવની અને એ નિમિત્ત ઊભા થતા સંઘર્ષની વાત પણ અહીં તીવ્રતાથી આવે છે.

વિસ્લાવા શિમ્બોસ્કી (૧૯૨૩-૨૦૧૨), પાલેન્ડ

પાલિશ કવયિત્રી, નિબંધકાર, અનુવાદક એવાં વિસ્લાવા શિમ્બોસ્કી સાહિત્યનું નાબેલ પારિતોષિક જીતનારાં વીસમી સદીનાં છેલ્લા મહિલા સર્જક હતાં. આઠ વર્ષની વયે તેમનો પરિવાર પાલેન્ડના કેકોવમાં સ્થાયી થયો હતો. (જ્યાં બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન નાઝીસે નાઅ કલ્દેઆમ કરી હતી.) ત્યારથી જીવનના અંત સુધી તેઓ કેકોવમાં જ રહ્યાં. તેઓને ‘કવિતાનાં મોઝાર્ટ’ (ઓસ્ટ્રિયાનો વિશ્વવિ-ખ્યાત સંગીતકાર) તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.

વિસ્લાવાને નાબેલ પ્રાઈઝ મળ્યુંએ પહેલા વિશ્વનાં સાહિત્ય જગતને એમનો ખાસ પરિચય નહોતો. સર્જક તરીકે તેઓ ગંભીર પ્રકૃતિ ધરાવતાં હતાં. ૧૯૫૨માં પ્રકાશિત થયેલા કાવ્યસંગ્રહથી માંડીને છેક ૨૦૧૩ સુધી તેમના અનેક કાવ્યસંગ્રહો પ્રકાશિત થતાં રહ્યા છે. તેમની એક કવિતા ‘લવ એટ ફર્સ્ટ સાઈટ’ હોંગકોગની એક રોમાન્ટિક ફિલ્મ ‘ટર્ન લેફ્ટ, ટર્ન રાઈટ’ (૨૦૧૨)માં ઉપયોગમાં લેવાઈ હતી.

કવિતા ઉપરાંત તેમણે કરેલું અનુવાદકાર્ય પણ એમના સર્જનકર્મનો મહત્વનો ભાગ છે. જો કે, વિસ્લાવાની પોતાની કવિતાઓના અ-નુવાદ પણ વિશ્વની અનેક ભાષાઓમાં થયા છે. (આપણે ત્યાં ક્યારે થશે ?) ૧લી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૨ના રોજ કેકોવના તેમના નિવાસ-સ્થાને તેમનું અવસાન થયું ત્યારે તેઓ મિત્રો સગાંવડાલાંઓથી ઘરાયેલા હતાં. અત્યંત શાંતિપૂર્વક, નિંદરમાં જ તેમણે પ્રાણ છોડ્યા હતા. પાલેન્ડના એ સમયના વિદેશમંત્રી રેડેક સિકોસ્કિએ ટ્વીટર પર વિસ્લાવાને શ્રદ્ધાંજલી આપતાં કહ્યું હતું કે, ‘પાલેન્ડની સંસ્કૃતિને ક્યારેય ન પૂરી શકાય તેવી ખોટ પડી છે.’ ‘થેટ્સ વ્હાય વી આર અલાઈવ’, ‘કવેશ્ચનિંગ યોરસેલ્ફ’, ‘કાલિંગ આઉટ ટુ ચેતિ’, ‘સાલ્ટ’, ‘પીપલ ઓન ધી બ્રિજ’ આદિ તેમના મહત્વના કાવ્યસંગ્રહો છે.

અલ્ફ્રેડે જેલિનેક (૧૯૪૬), આસ્ટ્રિયા

એકવીસમી સદીમાં સાહિત્યનું નાબેલ પ્રાઈઝ મેળવનાર તેઓ વિશ્વનાં પ્રથમ મહિલા બન્યાં હતાં. અલ્ફ્રેડેનું મુખ્ય ખેડાણ નાટક અને નવલકથાના સ્વરૂપમાં છે. તેમનું સર્જન જર્મન ભાષામાં હોવાને લીધે, નાબેલ પ્રાઈઝ મળ્યું ત્યાં સુધી બાહરી દુનિયાને તેમની સાહિત્યિક પ્રતિભાનો પરિચય નહોતો થયો. નાબેલ પ્રાઈઝ મેળવતી વખતે આનંદ વ્યક્ત કરવાની સાથે તેમણે ‘પબ્લિક ફિગર’ બની જવા બદલ નિરાશા પણ વ્યક્ત કરી હતી.

જેલિનેકનાં સાહિત્ય સર્જનની શરૂઆત કવિતાથી થઈ હતી. જો કે, શરૂઆતનાં બે-ત્રણ વર્ષોમાં બે કાવ્યસંગ્રહો પ્રકાશિત થયા એ એમ ના છેલ્લા કાવ્યસંગ્રહો બની રહ્યા. તે પછી તેમણે સંપૂર્ણ ધ્યાન ગદ્ય પર કેન્દ્રિત કર્યું હતું. થોડી નવલકથાઓ આપ્યા પછી ૧૯૭૯માં 'વાટ હેપન આફ્ટર નોરા લેફ્ટ હર હસબન્ડ' નાટકથી તખ્તા પર રૂઆબભરે પ્રવેશ કર્યો. ત્યારથી લઈને ચાલુ વર્ષ સુધી સતત તેમની નવલકથાઓ અને નાટકો પ્રસિદ્ધ થતાં રહ્યાં છે.

૧૯૮૩ માં લખાયેલી તેમની નવલકથા 'ધી પિયાનો ટીચર' પરથી ૨૦૦૧માં ફ્રેન્ચ ભાષામાં એ જ નામની સંદર ફિલ્મ બનેલી. જેણે ડ-ઝન જેટલા આંતરરાષ્ટ્રીય પારિતોષિકો મળવેલા.

સાહિત્યકાર હોવા ઉપરાંત તેઓ નારીવાદનાં પુસ્કર્તા પણ રહ્યા છે અને વર્ષો સુધી આસ્ટ્રિયાની કમ્યુનિસ્ટ પાર્ટીનાં સદસ્ય પણ રહી ચૂક્યાં છે.

જેલિનેક પછી ૨૦૦૭માં બ્રિટિશ લેખિકા ઓરિસ લેસિંગને, ૨૦૦૯માં જર્મની-રોમાનિયાનાં હર્ટ મ્યુલર અને ચાલુ વર્ષ ૨૦૧૩માં કેનેડા નાં એલિસ મુનરોને નાબેલ પારિતોષિકથી સન્માનવામાં આવ્યાં છે.